

แนวทางการวางแผนครอบครัวในหลักคำสอนอิสลาม Guidelines for Family Planning in Islamic Teachings

ทณงศักดิ์ หมดทั้ง^{1*}
Tanongsak Madthing^{1*}

^{1*}ปร.ด., รองผู้อำนวยการและหัวหน้าวิชาการศาสนา โรงเรียนพัฒนาการศึกษามูลนิธิ

^{1*}Ph.D., Deputy Director and Head of Religious Studies, Pattanakansuksa Foundation School

*Corresponding author, e-mail: tanongsak5944@gmail.com

(Received: May 22, 2025; Revised: August 20, 2025; Accepted: December 25, 2025)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการ เรื่อง แนวทางการวางแผนครอบครัวในหลักคำสอนอิสลาม มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาความสำคัญของการวางแผนครอบครัว 2) เพื่อศึกษาองค์ประกอบของการวางแผนครอบครัว 3) เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการวิถีชีวิตภายในครอบครัว เป็นบทความเอกสารเชิงพรรณนาวิเคราะห์ จากการศึกษาพบว่า การวางแผนครอบครัว คือ การวางแผนชีวิตมนุษย์ถือเป็นกระบวนการกำหนดเป้าหมายระยะสั้นและระยะยาว พร้อมทั้งสร้างแผนปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายโดยใช้ครอบครัวเป็นฐาน จึงมีความสำคัญในการสร้างคุณภาพชีวิตทั้งในด้านความพร้อมทั้งด้านร่างกายจิตใจ และปัจจัย เพื่อสร้างครอบครัวที่มั่นคงและมีคุณภาพ และแนวทางต่าง ๆ ที่มีความสำคัญในการวางแผนครอบครัว ได้แก่ 1) การเลือกคู่ครอง 2) หน้าที่รับผิดชอบในครอบครัว 3) การเลี้ยงดูบุตร และ 4) การสร้างแบบอย่างที่ดี ดังนั้นการวางแผนครอบครัวโดยให้ความสำคัญกับองค์ประกอบต่าง ๆ ดังกล่าวนี้อาจช่วยทำให้เกิดความผูกพัน การเอาใจใส่ดูแลกัน ความรักและความสามัคคี ซึ่งจะเป็นพลังสำคัญ ที่จะขับเคลื่อนปัจเจกบุคคล ครอบครัว และสังคมสู่ความผาสุกและสันติสุข

คำสำคัญ: แนวทาง, ครอบครัว, อิสลาม

Abstract

The objectives of this academic article are to study the meaning, importance and elements of guidelines for family planning in Islamic teachings, has the following objectives: 1) to study the importance of family planning; 2) to study the components of family planning; 3) to apply it in managing family life. This article is a descriptive and analytical document. The study resulted in finding that the elements which are important to family planning include, a process of life planning, encompasses the process of establishing short-term and long-term goals and developing action plans to achieve them, using the family as a foundation. Therefore, it is crucial to enhance quality of life in terms of physical, mental, and financial readiness, fostering a stable and high-quality family. Key approaches to family planning include: 1) selecting spouse, 2) family responsibilities, 3) bringing up children, and 4) creating good examples. The family planning based on the aforesaid important elements could help generate good relationship, mutual care, love and solidarity which enable individuals, family and society to gain well-being and peace.

Keywords: Guidelines, Family, Islamic

บทนำ

อิสลามคือศาสนาที่มีความสมบูรณ์และมีข้อกำหนดไว้ซึ่งแนวทางในการดำเนินชีวิต แก่มนุษย์ชาติอย่างครบถ้วนในทุกมิติ เพื่อให้มนุษย์มีความสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า และในหลักคำสอนได้ประมวลไว้ซึ่งบทบัญญัติที่อำนวยความสะดวกดำเนินชีวิตทุกระดับ ตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัว และสังคม ทั้งนี้เพื่อเป็นแบบแผนให้มนุษย์ได้ปฏิบัติหน้าที่ตรงตามเป้าหมายและดำรงตนอยู่ภายใต้กรอบครรลองอันเที่ยงธรรม โดยเริ่มต้นตั้งแต่ครอบครัว ซึ่งในหลักคำสอนจากอัลกุรอานแนวทางของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และทัศนะของนักปราชญ์ในอิสลามนั้นส่งเสริมให้ทุกครอบครัวตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความอบอุ่น ความรัก ความเมตตาที่พึงมีต่อกัน ซึ่งอัลกุรอานได้บรรยายถึงลักษณะของครอบครัวตามอุดมการณ์ของอิสลามไว้อย่างมากมาย (ชาฟีอี อาดำ และ รุฎียะห์ หะ, 2565) อัลลอฮ์ ﷻ ทรงมีพระดำรัสไว้ว่า

﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ﴾ (سورة الروم: 21)

ความว่า “และหนึ่งจากสัญญาณทั้งหลายของพระองค์คือ ทรงสร้างคู่ครองให้แก่พวกเจ้าจากตัวของพวกเจ้า เพื่อพวกเจ้าจะได้มีความสุขอยู่กับนาง และทรงมีความรักใคร่และความเมตตาระหว่างพวกเจ้า แท้จริงในการนี้ แน่นนอนย่อมเป็นสัญญาณแก่หมู่ชนผู้ใคร่ครวญ”

จากอายะฮ์ข้างต้นท่านอิมามอิบนุกะษีร ﷺ ได้อธิบายว่า คำตรัสของอัลลอฮ์ ﷻ ที่ว่า "และหนึ่งจากสัญญาณทั้งหลายของพระองค์คือ ทรงสร้างคู่ครองให้แก่พวกเจ้าจากตัวของพวกเจ้า " กล่าวคือ พระองค์ทรงสร้างบรรดาผู้หญิง ให้แก่พวกเจ้า จากประเภทของพวกเจ้า เพื่อจะได้เป็นคู่ครองจากพวกเจ้า" เพื่อพวกเจ้าจะได้มีความสุขอยู่กับนาง" (Ibn Kathir, 2022)

ท่านอิมามอัลญะบะรี ﷺ ได้อธิบายว่า: “สายรายงานจากเกาะตาตะฮุกกล่าวว่าพระองค์ อัลลอฮ์ ﷻ ได้ทรงสร้างคู่ครองแก่พวกเจ้าจากชีโครหนึ่งของพวกเจ้า และพวกเจ้าจะเกิดความรักใคร่และความรู้สึกมีเมตตาต่อกัน” (al-Tabariy, 2021)

จะเห็นได้ว่าจากคำอธิบายข้างต้น บ่งบอกถึงแนวทางในการวางแผนครอบครัวโดยเริ่มตั้งแต่การหาคู่ครอง ซึ่งเป็นฐานแห่งการใช้ชีวิตคู่ระหว่างสามีภรรยาโดยที่ในคำสอนอิสลามนั้นได้วางแนวทางแห่งความสุขภายในครัวเรือนแก่มุสลิม ดังนั้นการวางแผนครอบครัวคือแบบแผนการบริหารจัดการที่สำคัญอย่างยิ่งในอิสลามและมุมมองเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัวในอิสลามนั้นมีความหลากหลาย โดยทั่วไปอิสลามให้ความสำคัญกับการมีบุตรและการขยายเผ่าพันธุ์ แต่ไม่ได้ห้ามการคุมกำเนิดอย่างชัดเจน การตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัวขึ้นอยู่กับพิจารณาของแต่ละบุคคล โดยคำนึงถึงหลักการศาสนาและความจำเป็นของครอบครัวเป็นสำคัญรวมถึงมุมมองเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัวในอิสลามมีความหลากหลาย โดยทั่วไปอิสลามให้ความสำคัญกับการมีบุตรและการขยายเผ่าพันธุ์ แต่ก็ไม่ได้ห้ามการคุมกำเนิดอย่างชัดเจน การตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัวขึ้นอยู่กับพิจารณาของแต่ละบุคคล โดยคำนึงถึงหลักการศาสนาและความจำเป็นของครอบครัวเป็นสำคัญ ดังนั้นการปรึกษาผู้รู้ทางศาสนาและผู้เชี่ยวชาญทางการแพทย์ จะช่วยให้เกิดการตัดสินใจได้อย่างเหมาะสมและเป็นไปตามหลักการของศาสนา โดยเริ่มจากการศึกษาเรียนรู้ข้อบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบการวางแผนครอบครัวเพื่อให้การดำเนินชีวิตในครอบครัวบรรลุความสมบูรณ์ทางด้านกายภาพและจิตวิญญาณ เช่น การเลือกคู่ครอง การรับผิดชอบในหน้าที่ การอบรมเลี้ยงดูบุตร การปรับตัวทางด้านบุคลิกภาพ และการสร้างแบบอย่างที่ดีในด้านต่าง ๆ การวางแผนครอบครัวที่มีความสำคัญกับองค์ประกอบต่าง ๆ ดังกล่าวนี้อาจจะช่วยให้เกิดความผูกพัน การเอาใจใส่ดูแลกัน ความรักและความสามัคคี ซึ่งจะเป็นพลังสำคัญที่จะขับเคลื่อนปัจเจกบุคคล ครอบครัว และสังคมสู่ความผาสุกและสันติสุข

ดังที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ในบทความนี้จะนำเสนอเกี่ยวกับแนวทางการวางแผนครอบครัวในหลักคำสอนอิสลาม ความสำคัญ องค์ประกอบ และประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการวิถีชีวิตภายในครอบครัว ซึ่งมีการนำเสนอเกี่ยวกับการเลือกคู่ครอง หน้าที่รับผิดชอบในครอบครัว การเลี้ยงดูบุตร และการสร้างแบบอย่างที่ดี โดยผู้วิจัยนำหลักคำสอนจากอัลกุรอาน

และอัลหะดีษมาเป็นหลักฐาน รวมถึงทัศนะของนักวิชาการอิสลาม หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาประยุกต์ใช้ ให้เป็นประโยชน์มากยิ่งขึ้น เพื่อเป็นข้อมูลแก่มุสลิมและผู้สนใจต่อไป

1. นิยาม “การวางแผนครอบครัว”

คำว่าครอบครัวในเชิงภาษาหมายถึง ป้อมปราการอันแข็งแกร่งที่สามารถสร้างความแข็งแกร่งให้แก่สิ่งที่มีอยู่ในนั้น ได้ ดังนั้นคำว่าครอบครัวจึงเป็นรากศัพท์เดิมที่มาจากภาษาอาหรับ أسرة ซึ่งมีความหมายในเชิงการสร้าง ความแข็งแกร่งและมั่นคงครอบครัวคือสถาบันที่สร้างความแข็งแกร่งให้แก่สิ่งที่ถูกสร้างทั้งหมด (Muhammad Yusuf Sinaga, 2023) นอกจากนี้ คำว่าครอบครัว ยังหมายถึง สถาบันพื้นฐานของสังคมที่ประกอบด้วยสามีภรรยาและหมายความรวมถึงบุตรด้วย

ส่วนการวางแผนครอบครัว (Family planning) ทางวิชาการ หมายถึง การที่คู่สมรสหรือบุคคลวางแผนไว้ล่วงหน้า เพื่อให้มีการตั้งครรภ์ที่มีความพร้อมทั้งร่างกาย จิตใจ และสังคมต่อไป (อุษณีย์ แสนหมี, 2564)

ดังนั้นจึงพอสรุปได้ว่า นิยามของการวางแผนครอบครัวในทัศนะอิสลาม คือการจัดการและเตรียมความพร้อม โครงสร้างความสัมพันธ์แห่งอนาคตที่เหมาะสมและถูกต้องตามหลักคำสอนอิสลามระหว่างสามี ภรรยา บุตรและบุคคลภายในครอบครัวเพื่อให้สมาชิกทุกคนได้รับความสงบสุขและความจำเริญร่วมกัน

2. ความสำคัญของการวางแผนครอบครัว

การมีครอบครัวย่อมมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เนื่องจากครอบครัว คือรากฐานแห่งความสมบูรณ์ของชีวิตตามกฎเกณฑ์ที่อัลลอฮ์ ﷻ และท่านนบีﷺ ได้วางระบบไว้ ให้ใช้ชีวิตร่วมกันเป็นคู่สามีภรรยา ไม่ใช่อยู่นคนเดียวอย่างโดดเดี่ยว ด้วยเหตุนี้การสมรสในมุมมองอิสลามคือการยอมรับกฎเกณฑ์และตอบสนองความต้องการความเป็นมนุษย์ ซึ่งถือเป็นการเจริญรอยตามแบบอย่างของท่านนบีﷺ ในแง่ของวิถีปฏิบัติซึ่งเป็นหนทางที่มนุษย์จะบรรลุความสมบูรณ์ในชีวิตด้วยการมีครอบครัวที่ดี (อิสมาอีลลุตฟี จะปะกียา, 2563) ดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงมีพระดำรัสไว้ว่า

﴿وَحَلَقْنَاكُمْ أَزْوَاجًا﴾ (سورة النبأ : 8)

ความว่า “และเราได้บังเกิดพวกเจ้าให้เป็นคู่ครองกัน” (สุเราะฮ์อัน-นะบะฮะ : 8)

จากอายะฮ์ข้างต้นท่านอิมามอิบนุกะษีร ﷻ ได้อธิบายว่า และเราได้บังเกิดพวกเจ้าให้เป็นคู่ครองกันนั้น หมายถึง ชายและหญิงต่างได้รับความสุขซึ่งกันและกัน เนื่องจากการสมรสของทั้งคู่ (Ibn Kathir, 2022) และได้มีรายงานจากท่านหญิงอาอิชะฮ์ ﷺ ซึ่งท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า

(النِّكَاحُ مِنْ سُنَّتِي، فَمَنْ لَمْ يَعْمَلْ بِسُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي، وَتَزَوَّجُوا، فَإِنِّي مُكَاتِّرٌ بِكُمْ الْأُمَمُ، وَمَنْ كَانَ ذَا طَوْلٍ فَلْيَنْكِحْ، وَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَعَلَيْهِ بِالصِّيَامِ، فَإِنَّ الصَّوْمَ لَهُ وَجَاءٌ) (أَخْرَجَهُ ابْنُ مَاجَه، د.ت. : 1846)

ความว่า “การแต่งงานคือส่วนหนึ่งในแบบฉบับของฉัน ดังนั้นผู้ใดไม่ปฏิบัติตามแบบฉบับของฉันย่อมไม่ใช่จากฉัน และเจ้าทั้งหลายจงแต่งงานเถิด เพราะแท้จริงประชาชาติ (ในโลกหน้า) จะมีมากด้วยพวกเจ้า ผู้ใดมีความสามารถก็จงแต่งงาน และผู้ใดไม่มีความสามารถก็จงถือศีลอดเพราะมันยับยั้งอารมณ์ตัณหาได้” (บันทึกโดย 'Ibn Majah, n. d. : 1846)

จากอัลหะดีษข้างต้นบ่งชี้ถึงความสำคัญของการวางแผนครอบครัวด้วยการแต่งงาน นับเป็นแบบอย่างของนบี ﷺ และส่งเสริมให้ประชาชาติปฏิบัติตาม และการแต่งงานถือเป็นการเพิ่มจำนวนประชาชาติอิสลาม ส่วนผู้ที่ไม่สามารถที่จะปฏิบัติได้ก็จงถือศีลอดเพราะมันยับยั้งอารมณ์ตัณหาได้และสามารถลดละสายตาศรีเพศและป้องกันอวัยวะเพศจากการผิดประเวณี

ดังกล่าวนั้นเสนอมานั้นจะเห็นได้ว่าหลักคำสอนอิสลามส่งเสริมให้วางแผนครอบครัวโดยเริ่มต้นจากการแต่งงาน เพราะสิ่งนี้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตให้มีความสมบูรณ์ทั้งทางด้านกายภาพและจิตวิญญาณ ในขณะที่เดียวกันก็เสนอวิธีการที่เป็นทางออกสำหรับผู้ที่ไม่มีความสามารถแต่งงานเพื่อเป็นการปกป้องเกียรติศักดิ์ศรีและเป็นเกราะป้องกันปัญหาทางสังคมที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต ดังนั้นการวางแผนครอบครัวจึงมีความสำคัญยิ่งในการสร้างฐานสังคมที่ดีและพัฒนาประชาชาติอิสลามให้มีคุณภาพต่อไปในอนาคต

3. องค์ประกอบการวางแผนครอบครัวในการเลือกคู่ครอง

อิสลามได้ให้ความสำคัญกับการสร้างครอบครัวที่ดี ด้วยการส่งเสริมให้มีการเลือกคู่ครองและสมรสกับสตรีที่ดี เพื่อนางจะได้เป็นแม่พิมพ์ที่ดี และเป็นแบบฉบับอันดีงามแก่กุลบุตร กุลธิดาในฐานะที่เราเป็นผู้ศรัทธา ควรหันมาพิจารณาแนวทางการเลือกคู่ครองด้วยการสมรสที่อัลลอฮ์ ﷻ และท่านนบี ﷺ สั่งเสียไว้เป็นแบบอย่าง โดยธรรมชาติของมนุษย์แล้ว การก่อร่างสร้างตัว และครอบครัวเป็นเรื่องสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งในอิสลาม (ปริญญ์ ประหยัดทรัพย์, 2564) ดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงมีพระดำรัสไว้ว่า

﴿وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَىٰ مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُعْزِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾
(سورة النور: 32)

ความว่า “และจงให้พวกเจ้าแต่งงานกับผู้เป็นโสดในหมู่พวกเจ้า และกับคนดี ๆ จากปวงบ่าวผู้ชายของพวกเจ้า และบ่าวผู้หญิงของพวกเจ้า หากพวกเขาอยากจน อัลลอฮ์ทรงให้พวกเขาร่ำรวยขึ้นจากความโปรดปรานของพระองค์ และอัลลอฮ์นั้นเป็นผู้ทรงไพบูลย์ผู้ทรงรอบรู้” (สุเราะฮ์อันนุร : 32)

จากอายะฮ์ข้างต้นท่านอัสสะอดี ﷺ กล่าวว่าในตีฟส์รของท่านเกี่ยวกับอายะฮ์นี้ว่า อัลลอฮ์ ﷻ ได้กำชับให้ผู้ปกครองและผู้หลักผู้ใหญ่จัดการแต่งงานให้ผู้อยู่ใต้การปกครองดูแลที่ยังเป็นโสด นั่นคือทุกคนที่ยังไม่มีคู่ครองทั้งชายและหญิง เป็นหน้าที่ของญาติใกล้ชิดและผู้ดูแลเด็กกำพร้า (รวมถึงทุกคนที่มีบุคคลอยู่ภายใต้การดูแล) จะต้องแต่งงานให้กับผู้ที่ต้องการแต่งงานในหมู่คนที่ตนต้องให้ปัจจัยยังชีพแก่เขา และเมื่อพวกเขาถูกกำชับให้แต่งงานให้กับผู้อยู่ใต้การดูแลของตนแล้ว การกำชับตัวของพวกเขาก็ให้แต่งงานย่อมสมควรยิ่งกว่า (Al-Saadi, 2024) และได้มีรายงานจากท่านอะบิสะอิด อัลคุดรี ﷺ ได้เล่าว่าท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า

﴿تُنْكَحُ الْمَرْأَةُ عَلَى خِصَالٍ ثَلَاثَةٍ تَنْكَحُ الْمَرْأَةَ عَلَى مَالِهَا وَتُنْكَحُ الْمَرْأَةُ عَلَى جَمَالِهَا وَتُنْكَحُ الْمَرْأَةُ عَلَى دِينِهَا فَخُذْ ذَاتَ الدِّينِ وَالْخُلُقِ تَرَبَّتْ بِمِثْلِكَ﴾ (أخرجه أحمد: 11782)

ความว่า “สตรีจะถูกเลือกสมรสด้วยคุณลักษณะหนึ่งในสามประการคือถูกเลือกเนื่องด้วยความร่ำรวยของนาง ถูกเลือกเนื่องด้วยความสวยงามของนางถูกเลือกเนื่องด้วยศาสนาของนาง ดังนั้นจำเป็นที่ท่านจะต้องเลือกหญิงที่มีศาสนาและมีมารยาทดีแล้วมือขวาของท่านจะประสบแต่ความดี” (บันทึกโดย Ahmad : 11782)

จากหะดีษข้างต้นท่านนบี ﷺ ได้แนะนำถึงแนวทางในการเลือกคู่ครองแก่ผู้ศรัทธาทั้งหลาย ทั้งนี้เพื่อเป็นการวางแผนในการตัดสินใจให้ตรงตามเป้าหมายของการใช้ชีวิตอย่างมีความสุขต่อไปในอนาคตนอกจากนี้ท่านอับดุลมุฏี ﷺ ได้เล่าว่า ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า

﴿إِنَّمَا الدُّنْيَا مَتَاعٌ وَلَيْسَ مِنْ مَتَاعِ الدُّنْيَا شَيْءٌ أَفْضَلُ مِنَ الْمَرْأَةِ الصَّالِحَةِ﴾ (أخرجه ابن ماجه، د.ت.: 1855)

ความว่า “อันแท้จริงโลกนี้คือสถานแห่งการรื่นรมณ์ (เพียงชั่วคราว) และไม่มีสิ่งใดในสถานแห่งการรื่นรมณ์นี้ที่จะประเสริฐยิ่งไปกว่าการมีสตรีที่ดี (ภรรยาที่ดี)” (บันทึกโดย 'Ibn Majah, n.d. : 1855)

จากหะดีษดังกล่าวท่านนบี ﷺ ได้ให้ความสำคัญและเล็งเห็นความประเสริฐของสตรีที่คอลิหะฮ์ (ดี) เพราะเธอจะมีความสุขความรื่นเริงแก่สามีได้ทั้งทางร่างกายและจิตวิญญาณ สอดคล้องกับหะดีษที่กำชับเกี่ยวกับกรอบคุณสมบัติสี่ประการของกุลสตรีที่ควรเลือกเป็นคู่ครอง คือ ทรัพย์สิน วงศ์ตระกูล ความสวยงาม และ (ความเคร่งครัดในหลักคำสอน) ศาสนา และท่านนบี ﷺ ได้ย้ำถึงการเลือกสตรีที่มีศาสนา เพราะเธอจะนำมาซึ่งความสุขสันติแก่สามีและบุตรต่อไปในอนาคต

4. หน้าที่รับผิดชอบในครอบครัว

การบริหารจัดการครอบครัวให้เกิดประสิทธิภาพนั้น ผู้นำครอบครัวจำเป็นต้องมีความเข้าใจในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในครอบครัว ความพึงพอใจของสมาชิกและความสัมพันธ์ระหว่างบุตร ด้วยการปฏิบัติหน้าที่ให้ดีที่สุดและแบ่งหน้าที่ให้เหมาะสม ให้ความรักความอบอุ่น ให้กำลังใจ เอาใจใส่ดูแลความเป็นอยู่ ให้การศึกษาอบรมสั่งสอน ระเบียบ

กฎเกณฑ์ทางสังคม และให้ทุกคนตระหนักในหน้าที่ของตน (ซาฟีอี อาดำ และ รูตียะห์ หะ, 2565) มีรายงานจากท่านอิมามอิบนุญมัยร ร.ฮ. ได้เล่าว่า ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า

(أَلَا كُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ فَالْإِمَامُ الَّذِي عَلَى النَّاسِ رَاعٍ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ وَالرَّجُلُ رَاعٍ عَلَى أَهْلِ بَيْتِهِ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ وَالْمَرْءُ رَاعِيٌّ عَلَى أَهْلِ بَيْتِ زَوْجِهِا وَوَلَدِهِ وَهِيَ مَسْئُولَةٌ عَنْهُمْ وَعَبْدُ الرَّجُلِ رَاعٍ عَلَى مَالِ سَيِّدِهِ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْهُ أَلَا فِكُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ) (أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ، 1419 : 7138)

ความว่า “พึงทราบเถิดว่า ท่านทั้งหลายมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบ และท่านทั้งหลายจะถูกสอบสวนเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของท่าน ดังนั้นผู้นำที่มีหน้าที่เหนือผู้ตามคือหน้าที่รับผิดชอบ และเขาจะถูกสอบสวนเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของเขา เขา และสามีมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบครอบครัวในบ้านของเขา และภรรยาที่มีหน้าที่รับผิดชอบในบ้านของสามี และลูกๆ ของเขา และเธอจะถูกสอบสวนเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของเธอและทาสของนายมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบต่อทรัพย์สินสมบัติของนายและเขาจะถูกสอบสวนเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของเขาพึงระวังเถิด ดังนั้นท่านทั้งหลายมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบและท่านทั้งหลายจะถูกสอบสวนเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของท่าน” (บันทึกโดย al-Bukhari, 1419: 7138)

หะดีษข้างต้นของท่านนบี ﷺ ได้ให้ความสำคัญของการปฏิบัติหน้าที่รับผิดชอบระหว่างผู้ที่มีพันธะต่อกัน เช่น ระหว่างผู้นำและผู้ตามที่อยู่ภายใต้การปกครอง ระหว่างสามีและภรรยา ระหว่างทาสและนาย เพราะในโลกนี้ทุกคนที่มีพันธะต่อกันจะถูกสอบสวนอย่างแน่นอนว่าแต่ละคนได้ปฏิบัติหน้าที่อย่างครบถ้วนหรือไม่? หากในโลกนี้ทุกฝ่ายได้ปฏิบัติตามหน้าที่รับผิดชอบแล้วก็จะทำให้ทุกคนไม่ว่าจะเป็นปัจเจกบุคคล ครอบครัว และสังคมได้รับความมั่นคงและสงบสุขร่วมกัน

5. การอบรมเลี้ยงดูบุตร

การอบรมเลี้ยงดูบุตร คือ การดูแลผู้เยาว์หรือผู้ไร้เดียงสาและปกป้องให้พ้นจากภัยอันตรายรวมทั้งอบรมบ่มนิสัย และให้ความอุปถัมภ์ค้ำจุน เพื่อให้ดำรงอยู่ได้ด้วยตัวเอง ดังนั้นการอบรมเลี้ยงดูบุตรเป็นองค์ประกอบสำคัญในการวางรากฐานอารยธรรมมนุษย์ที่ต้องเริ่มต้นจากหน่วยสังคมขนาดเล็กแต่สำคัญที่สุดคือครอบครัว ซึ่งวิธีการดังกล่าวมีแนวทางปฏิบัติเชิงหลักการที่มีระบุอยู่ในอัลกุรอานดังนี้

﴿يَا بَنِيَّ أَقِمِ الصَّلَاةَ وَآمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَاصْبِرْ عَلَى مَا أَصَابَكَ إِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ﴾ (لقمان : 17)

ความว่า “โอ้ลูกเอ๋ย เจ้าจงดำรงไว้ซึ่งการละหมาด และจงใช้กันให้กระทำความดีและจงห้ามปรามกันให้ละเว้นการทำความชั่ว และจงอดทนต่อสิ่งที่ประสบกับเจ้า แท้จริง นั่นคือส่วนหนึ่งจากกิจการที่หนักแน่น มั่นคง” (ลูกมาน : 17)

จากอายะฮ์ข้างต้นท่านอิมามอิบนุ กะษีร ร.ฮ. ได้อธิบายว่า: “การดำรงไว้ซึ่งการละหมาด โดยปฏิบัติตามกรอบเงื่อนไขต่างๆ องค์ประกอบหลักและในเวลาที่กำหนดไว้ และจงใช้กันให้กระทำความดีและจงห้ามปรามกันให้ละเว้นการทำความชั่ว โดยใช้พลังความสามารถและความพยายามที่แน่วแน่ และจงอดทนต่อสิ่งที่ประสบกับเจ้า เพราะรู้ว่าการใช้กันให้กระทำความดีและห้ามปรามกันให้ละเว้นการทำความชั่วนั้นต้องประสบกับความเดือดร้อนจากผู้คน ดังนั้นจึงสั่งใช้ให้อดทนกับสิ่งเหล่านั้น แท้จริงการอดทนต่อการสร้างความเดือดร้อนจากผู้คนนั้นเป็นส่วนหนึ่งจากกิจการงานที่หนักแน่น ” (Ibn Kathir, 2022)

จากอายะฮ์และคำอธิบายข้างต้นสรุปได้ว่า ท่านลูกมานได้สั่งใช้ให้ลูกปฏิบัติและยืนหยัดในกรณีกิจที่สำคัญ คือ การละหมาด ใช้กันให้กระทำความดี ห้ามกันในการทำความชั่ว และอดทนกับอุปสรรคต่างๆ ทั้ง 4 ประการนี้ถือเป็นหัวใจสำคัญของวิถีปฏิบัติที่จะเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมภายในครอบครัวและนำมาซึ่งความสำเร็จได้ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า ด้วยเหตุนี้บริบทการเลี้ยงดูบุตรที่มีองค์ประกอบหลากหลายทั้งเคร่งครัดและยืดหยุ่น ที่สำคัญคือการกำชับให้บุตรกระทำความดีจึงเป็นบริบทหนึ่งของวางแผนครอบครัวให้มีความมั่นคงและสงบสุขได้

6. การสร้างแบบอย่างที่ดี

การสร้างแบบอย่างที่ดีตามคุณลักษณะดีงาม เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต ความถ่อมตน สุภาพอ่อนโยน เคารพผู้อื่น ความเสียสละต่อส่วนรวม มีสัจจะวาจา ความอดทน รักษาสัญญา ดังกล่าวนี้อาจเป็นดัชนีที่ชี้วัดความสำเร็จในการวางแผนครอบครัว จะเห็นได้ว่าท่านเราะสูล ﷺ และบรรดาศาสนทูตของอัลลอฮ์ ﷺ ต่างมีวิธีการปลูกฝังและเป็นแบบอย่างที่ดีแก่

มนุษย์ทั้งหลาย (มนุษย์ใด ๆ ที่เถื่อน, นิลาละ แวอุซัง, 2563) ดังนั้นการสร้างแบบอย่างที่ดีเป็นองค์ประกอบการวางแผนครอบครัวที่ให้ผลลัพธ์ที่ดีงามแก่มวลสมาชิกครอบครัว ในทางปฏิบัติการสร้างแบบอย่างเป็นการสร้างแรงจูงใจให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน ส่งผลให้ทุกคนในครอบครัวได้รับความผาสุกและความจำเริญ การสร้างแบบอย่างที่ดีนั้นมีหลายรูปแบบที่อิสลามได้บัญญัติไว้ เช่น

6.1 การกล่าวสลาม

มีรายงานของท่านอะนัส บินมาลิก رضي الله عنه ได้เล่าว่า ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า
(قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَا بَنِي إِذَا دَخَلْتَ عَلَى أَهْلِكَ فَسَلِّمْ يَكُونُ بَرَكَهٌ عَلَيْكَ وَعَلَى أَهْلِ بَيْتِكَ) (أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ، د.ت.: 2698)

ความว่า ท่านศาสนทูตได้สั่งสอนแก่นั่นว่า โอ้อูกรักของฉัน เมื่อยามใดที่เข้าบ้านของครอบครัวเจ้า จงกล่าวสลามเถิดเพื่อความบะเราะกะฮฺจะเกิดแก่เจ้าและครอบครัวของเจ้า” (บันทึกโดย al-Tirmiziy, n.d.: 2698) จากหะดีษนี้ การกล่าวสลามให้แก่ครอบครัวทุกครั้งที่ย่างเข้าในบ้าน จะทำให้เกิดความจำเริญแก่คนในครอบครัว เพราะคำกล่าวทักทายที่ว่า “اَسْلَامًا” นั้น มีความหมายที่บ่งบอกถึงการขอพรความสันติสุขให้ประสบแด่ผู้ที่ได้ทักทายด้วย และคำทักทายตามรูปแบบอิสลามนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในทุกระบบของการดำเนินชีวิตทางสังคมทุกระดับ

6.2 ประพฤติตนออกจากอบายมุข

การสร้างแบบอย่างดีไม่เพียงแต่การกระทำที่แสดงออก แต่ยังรวมถึงการละทิ้งสิ่งที่ต้องแสดงให้เห็นเป็นแบบอย่างเพื่อร่วมสร้างความสำเร็จและป้องกันความเสื่อมเสีย ดังที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ดำรัสว่า

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ (المائدة: 90)

ความว่า “ผู้ศรัทธาทั้งหลาย! แท้จริงสุรา การพนัน แท่นหินสำหรับเชือดสัตว์บูชายันต์และการเสี่ยงดีนั้นเป็นสิ่งโสมนอนอันเกิดจากการกระทำของชัยฏอน ดังนั้นพวกเจ้าจง ห่างไกลจากมันเสีย เพื่อว่าพวกเจ้าจะประสบความสำเร็จ” (อัลมาอิดะฮ์ : 90)

จากอายะฮ์ข้างต้นท่านอะหมัด ซากิร رحمته الله ได้อธิบายว่า: “จากส่วนหนึ่งของโองการ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ อิบน์ อับบาส رضي الله عنه กล่าวว่า คือสิ่งโสโครกจากพฤติกรรมของชัยฏอน และ สะอีด บินญะบิร กล่าวว่า มันคือบาป ส่วนชัยด์ บินอัสลาม กล่าวว่า คือความชั่วจากการกระทำของชัยฏอน” (Ahmad Shakir, 2021)

จากโองการและคำอธิบายข้างต้นสรุปได้ว่า สุราและยาเสพติดทุกชนิด การพนันทุกรูปแบบ การเชือดสัตว์เพื่อบูชายันต์ และการเสี่ยงทายทั้งหลายเป็นพฤติกรรมที่นำมาซึ่งบาปที่รอรับการลงโทษ และเป็นพฤติกรรมที่ชัยฏอนชอบกระทำ หากนำพฤติกรรมเหล่านี้มาปฏิบัติจะทำให้ชีวิตครอบครัวประสบความเสื่อมเสียและหายนะการหลีกห่างจากสิ่งเหล่านั้นจะนำพาชีวิตครอบครัวไปสู่ความสันติสุขและความจำเริญ เป็นการวางแผนครอบครัวอีกบริบทหนึ่งที่ต้องให้ความสำคัญโดยการสร้างแบบอย่างที่ดีจากบุคคลในครอบครัวและภาวะแวดล้อมที่ดีทางสังคมซึ่งต้องอาศัยกฎหมายบ้านเมืองที่เข้มงวดในการใช้มาตรการเพื่อลงโทษต่อผู้ที่มีพฤติกรรมดังกล่าว และครอบครัวถือเป็นสถาบันหลักที่จะต้องแนะนำและตักเตือนบุตรหลานให้ห่างไกลจากสิ่งเหล่านั้น

6.3 ให้ความเสมอภาคต่อสมาชิกในครอบครัว

อีกประเด็นหนึ่งที่ต้องให้ความสำคัญในบริบทการสร้างแบบอย่างที่ดีในระดับครอบครัวคือการให้มวลสมาชิกรู้สึกถึงความเสมอภาคหรือความเท่าเทียมกัน ดังที่ศาสนทูต ﷺ ได้กล่าวว่า
(أَعْطَانِي أَبِي عَطِيَّةً فَقَالَتْ عَمْرُو بْنُ رَوَاحَةَ : لَا أَرْضِي حَتَّى تَشْهَدَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : فَأَتَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ إِنِّي مِنْ عَمْرُو بْنِ رَوَاحَةَ عَطِيَّةً فَأَمَرَنِي أَنْ أَشْهَدَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ : قَالَ (أَعْطَيْتَ سَائِرَ وَلَدِكَ مِثْلَ هَذَا) . قَالَ : لَا . قَالَ (فَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْبُدُوا بَيْنَ أَوْلَادِكُمْ) . قَالَ : فَرَجَعَ فَرَدَّ عَطِيَّتَهُ :) (أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ، 1407 : 2447)

ความว่า “บิดาได้มอบของขวัญให้ขึ้นหนึ่ง อัมเราะฮฺ บินเราะวะหะฮฺ ได้กล่าวว่า ฉันไม่ยินยอมจนกว่าท่านจะไปให้ท่าน ศาสนทูต ﷺ เป็นพยานเสียก่อน จากนั้นเขาได้ไปหาท่านศาสนทูต ﷺ แล้วได้กล่าวว่าฉันได้ให้ของขวัญขึ้นหนึ่งแก่ลูกชาย ของฉันที่เกิดกับอัมเราะฮฺ บิน เราะวะหะฮฺ แล้วเธอให้ฉันมาหาท่านเพื่อเป็นพยาน โอ้ศาสนทูต ﷺ ท่านศาสนทูต ﷺ ได้ถาม ว่า “ท่านได้ให้แก่ลูกทุกคนของท่านเหมือนกับคนนี้ใช่ไหม?” เขาตอบว่า ไม่ใช่ ท่านศาสนทูต ﷺ จึงกล่าวว่า “พวกท่านจงยำเกรงอัลลอฮ์และจงให้ความยุติธรรมแก่ลูก ๆ ของพวกท่าน” เขาเล่าว่า เขาได้กลับไปและเรียกเอาของขวัญกลับคืน” (บันทึกโดย al-Bukhariy, 1407 : 2447)

จากหะดีษข้างต้นได้มีกล่าวไว้ในหนังสือ al-Fiqh al-Manhajiy (2024) ว่า “ที่กล่าวมานี้เป็นสิ่งที่ปวงปราชญ์มีความเห็นพ้องต้องกันและได้มีมติเป็นเอกฉันท์ว่าสมควรอย่างยิ่งที่จะมอบให้แก่พวกเขา (ลูกๆ) เท่ากัน แม้จะมีทัศนะนักปราชญ์บางท่านที่เห็นต่างในเรื่องความหมายและวิธีการของคำว่า “เท่ากัน” ก็ตาม แต่ทัศนะนักปราชญ์สำนักคิดอิมามอัชชาฟีอีและหะนะฟีส่วนใหญ่ กล่าวว่า “ความหมายที่ว่ามอบให้เท่ากันคือให้ผู้หนึ่งได้เท่ากับผู้ชาย” เพราะถือตามตัวบทหะดีษ ส่วนมุหัมมัด นักปราชญ์สำนักคิดหะนะฟียกกล่าวว่า การให้เท่ากันในลักษณะเดียวกับการแบ่งมรดก คือ ผู้หญิงได้รับหนึ่งส่วนและผู้ชายได้รับสองส่วน นั้นก็ยังมีมุมมองว่ามีความเป็นธรรม ประการหลังนี้เป็นทัศนะที่มีน้ำหนักน้อยกว่าทัศนะของนักวิชาการส่วนใหญ่ แต่อาจมองได้ว่าเป็นทัศนะที่ถูกต้อง (صحیح) ในกรณีนี้บรรดาลูกๆ มีความจำเป็นเท่าเทียมกันและผู้ที่ไม่ประสงค์ให้เกิดความเหลื่อมล้ำกัน ส่วนกรณีที่บางคนอาจมีความจำเป็นมากกว่าคนอื่นๆ หรือยินยอมให้เหลื่อมล้ำกันได้ก็อนุญาตให้กระทำได้ตามความเหมาะสมโดยไม่ถือว่าขาดความเป็นธรรมแต่อย่างใด”

ดังนั้นเป็นที่ชัดเจนว่าการแบ่งปันทรัพย์สินให้แก่ลูกๆ นั้นก็ต้องมองถึงบริบททางสังคมและความจำเป็นที่แตกต่างกัน แต่การให้ที่เท่าเทียมกันนั้นจะก่อให้เกิดความรัก ความหวังใจ ไม่ก่อให้เกิดความอิจฉาริษยาระหว่างกัน และที่สำคัญจะทำให้ครอบครัวเกิดพลังแห่งดุลยภาพระหว่างมวลสมาชิกมากยิ่งขึ้น

บทสรุป

จากการศึกษาข้างต้นสรุปได้ว่า อิสลามได้ให้ความสำคัญต่อแนวทางต่าง ๆ เกี่ยวกับการวางแผนครอบครัวโดยเริ่มตั้งแต่ การเลือกคู่ครอง หน้าที่รับผิดชอบในครอบครัว การอบรมเลี้ยงดูบุตร การสร้างแบบอย่างที่ดีด้วยการปรับบุคลิกภาพให้เหมาะสม เช่น การทักทาย การละทิ้งสิ่งที่เป็นอบายมุขต่าง ๆ และการสร้างความเสมอภาคในครอบครัว สิ่งเหล่านี้ถือเป็นวิถีแนวทางของการวางแผนครอบครัวในหลักคำสอนอิสลามที่ก่อให้เกิดความสงบสุขแก่สมาชิกภายในและเป็นการสร้างฐานแห่งความสันติสุขให้เกิดขึ้นภายในสังคมต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ชาฟีอี อาดำ และ รูตียะห์ หะ. (2565). บทบาทครอบครัวในการสร้างคุณธรรมจริยธรรมตามหลักอิสลาม. *วารสารอิสลามศึกษา*, 13(2), 45-60.
- ปริญญา ประหยัดทรัพย์. (2564). *การเลือกคู่ครองตามหลักอิสลาม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อิสลามิกอะคาเดมี.
- มนุศักดิ์ โต๊ะเถื่อน และ นิเลาะ แวอุซัง. (2563). *การปลูกฝังคุณธรรมในครอบครัวมุสลิม*. ปัตตานี: ศูนย์วิชาการอิสลามศึกษา.
- อิสมาอีลลุดดี จะปะเกีย. (2563). *อิสลามกับการสร้างครอบครัวที่สมบูรณ์*. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยฟาฏอนี.
- อุษณีย์ แสนหมี่. (2564). *การวางแผนครอบครัวและสุขภาพอนามัยการเจริญพันธุ์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- Ahmad Shakir. (2021). *Tafsir Ahmad Shakir*. Cairo: Dar al-Ma'arif.
- Al-Saadi. (2024). *Taysīr al-Karīm al-Raḥmān fī Tafsīr Kalām al-Mannān*. Riyadh: Dar al-Salam.
- Al-Tabariy. (2021). *Jāmi' al-Bayān 'an Ta'wīl Āy al-Qur'ān*. Beirut: Mu'assasat al-Risalah.
- Ibn Kathir. (2022). *Tafsīr al-Qur'ān al-'Azīm*. Riyadh: Dar al-Tayyibah.
- Ibn Majah. (n.d.). *Sunan Ibn Majah* (Hadith No. 1846, 1855). Beirut: Dar Ihya' al-Kutub al-'Arabiyyah.
- Muhammad Yusuf Sinaga. (2023). *Family structure and Islamic social foundation*. Jakarta: Prenadamedia Group.